

KATARZYNA CHOSZCZYK-KWIATKOWSKA¹*Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Polska*

ORCID 0000-0001-7043-1672

Zgłoszono: 4.11.2024; recenzowano: 26.04.2025; zaakceptowano do druku: 30.04.2025

SAMOOCENA I POCZUCIE PRĘŻNOŚCI MŁODZIEŻY PRZYJĘTEJ DO MOS – WYNIKI BADAŃ WSTĘPNYCH²

THE SELF ESTEEM AND RESILIENCY OF YOUNG PEOPLE ADMITTED TO THE YOUTH SOCIO THERAPY CENTER – RESULTS OF PRELIMINARY RESEARCH

Abstract: Young people staying in youth sociotherapy centers are at risk of social maladjustment. The behaviour of young people is related to non-compliance with social rules and norms (Matussek, 2015). In addition, according to research, these young people are often characterized by low self-esteem (Nowak, 2022), which may be caused by school or family experiences. In the Polish literature there is a lack of studies that would refer to the level of pressure in relations to self-esteem in this group of young people. The text presents the results of pilot studies on the level of self-esteem and resilience conducted with the participation of pupils admitted to the youth sociotherapy center. The presented data show that there is a positive correlation about the strength of relationship at the level of the statistical tendency between the level of self-esteem and the resilience of the pupils. A statistically significant correlation is drawn in particular in the area of self-esteem and the index of perseverance and determination in action, which is important in the concept of resilience. The article contains information that may provide guidance for educators working with young people in this type of institutions.

Keywords: self-esteem, resilience, social maladjustment

Streszczenie: Młodzież przebywającą w Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii cechuje zagrożenie niedostosowaniem społecznym. Zachowania młodzieży związane są z nieprzestrzeganiem

1 Katarzyna Choszczyk-Kwiatkowska, doktorantka w Szkole Doktorskiej Akademii Pedagogiki Specjalnej w dyscyplinie pedagogika, wychowawczyni w Młodzieżowym Ośrodku nr 1 w Łomiankach. Zainteresowania badawcze dotyczą niedostosowania społecznego młodzieży i jego uwarunkowań oraz oddziaływań mających na celu poprawę funkcjonowania jednostek zagrożonych oraz niedostosowanych społecznie. Adres e-mail: kcsd34@aps.edu.pl.

2 W artykule zaprezentowano fragment materiału empirycznego badań pilotażowych, który realizowany jest w ramach przygotowania rozprawy doktorskiej nt. oceniania kształtującego w pracy z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym pod kierunkiem dr hab. Aleksandry Tłuściak-Deliowskiej, prof. Akademii Pedagogiki Specjalnej. Badania główne realizowane będą w ramach projektu nr UPB 70/25-p.

zasad i norm społecznych (Matusek, 2015). Oprócz tego, jak wynika z badań młodzież tę często cechuje niska samoocena (Nowak, 2022), co może być spowodowane doświadczeniami szkolnymi czy też rodzinnymi. W polskiej literaturze brakuje jednak poświęconych tej grupie młodzieży badań, które odnosiłyby się do poziomu prężności w odniesieniu do ich samooceny. W tekście przedstawiono wyniki badań pilotażowych dotyczących poziomu samooceny i prężności przeprowadzonych z udziałem wychowanków przyjętych do Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii. Z przedstawionych danych wynika, że istnieje korelacja dodatnia o sile związku na poziomie tendencji statystycznej pomiędzy poziomem samooceny a prężności wychowanków. Istotna statystycznie korelacja rysuje się w szczególności w obszarze samooceny i wskaźnika wytrwałości i determinacji w działaniu, co jest istotne w koncepcji *resilience*. W artykule zawarto informacje, które mogą stanowić wskazówki dla pedagogów, wychowawców pracujących z młodzieżą w tego typu placówkach.

Słowa kluczowe: samoocena, prężność, niedostosowanie społeczne

Wstęp

Na etapie dojrzewania jednostki cechuje większa podatność na wpływy społeczeństwa. Nastolatek poszukuje często wrażeń i idącej za nimi adrenaliny, nie mając przy tym jeszcze rozwiniętej zdolności do samoregulacji (Riquelme, Garcia i Serra, 2018). Okres dorastania to również wzmożony rozwój w zakresie emocjonalnym, społecznym, moralnym i fizycznym (Sitarczyk i Łukasik, 2014). Jest to często moment poszukiwania własnej tożsamości (Szafrąńska, 2017). Wiązać się to może z przylącaniem się do pewnych grup o charakterze dewiacyjnym oraz łamaniem norm społecznych. Młodzież mająca problemy z dostosowaniem się do norm i zasad społecznych umieszczana jest w placówkach wychowawczych (MOW) lub na wniosek rodzica – w placówce socjoterapeutycznej (MOS). Za główny powód pobytu dziecka w młodzieżowym ośrodku socjoterapii uznaje się nierealizowanie obowiązku szkolnego. Oprócz tego miejsce to przeznaczone jest również dla dzieci i młodzieży mających trudności w uczeniu się, mające zaburzenia rozwojowe oraz te związane z funkcjonowaniem w życiu społecznym (Sygit-Kowalkowska, 2020). Głównym zadaniem tego typu placówek jest zatem rozpoznanie i reagowanie na indywidualne potrzeby wychowanków ze szczególnym uwzględnieniem ich środowiska rówieśniczego i rodzinnego (Sitarczyk i Łukasik, 2014).

W artykule przedstawiono interpretację badań pilotażowych, w których autorka skupiła się na poziomie samooceny i prężności nowoprzyjętych wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii. Intencją autorki było zbadanie młodzieży w konkretnej placówce, jeszcze zanim poddani zostaną jakimkolwiek oddziaływaniom socjoterapeutycznym.

Podstawy teoretyczne badań własnych

W literaturze pojęcie samooceny przedstawiane jest z wielu perspektyw. Między innymi autorzy piszą o globalnej samoocenie, poczuciu własnej wartości, akceptacji siebie (Turowska, 2008). Uznaje się ją za stałą cechę, która może stanowić pobudkę do działania lub przeciwnie – obniżać motywację (Wysocka i Ostafińska-Molik, 2016). Roosenberg (1965), którego polska adaptacja narzędzia została wykorzystana w badaniach autorki, rozumie samoocenę jako ocenę samego siebie oraz szacunek do siebie samego. Samoocena uznawana jest jako pewien zasób osobisty, który w pewien sposób warunkuje funkcjonowanie jednostki (Nowak, 2022). Kształtuje się ona na wielu płaszczyznach i jest odzwierciedleniem wszelkich interakcji społecznych (Konaszewski i Sosnowski, 2018). Badania Nowak (2022) przeprowadzone wśród wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapeutycznych wykazały, że ogólny poziom samooceny wśród badanych jest niski. Niewątpliwie wpływa to na proces adaptacji jednostki do otoczenia, gdyż jak potwierdzają badania ugruntowane w psychologii poznawczej, samoocena odgrywa znaczną rolę chociażby w sposobie reagowania na stawiane przed jednostką oczekiwania i zadania (Wysocka i Ostafińska-Molik, 2016). Samoocena może być zatem jednym z czynników warunkujących nieprawidłową socjalizację. Badania Wysockiej i Ostafińskiej-Molik (2016) przeprowadzone wśród wychowanków MOW i MOS wykazały następujące korelaty problemów z samooceną: brak odczuwanego wsparcia, poczucie zagrożenia, nastawienie do drugiego człowieka oraz oddziaływania środowiska wychowawczego. Wszelkie doświadczenia jednostki mają duże znaczenie w budowaniu jego samooceny (MacDonald i Leary, 2012). Ta zaś reguluje w pewien sposób jego późniejsze funkcjonowanie. Uznaje się ją za determinant podejmowania lub niepodejmowania pewnych zachowań, wpływa na decyzje oraz na relacje jednostki z otoczeniem (Sabaj-Sidur, 2018). Dzięki pozytywnej samoocenie jednostka jest w stanie radzić sobie z napotykanymi trudnościami oraz jest świadoma swojej wartości (Wrótniak, 2024). Niska samoocena koreluje z nawiązywaniem nieprawidłowych relacji z ludźmi. Osoby cechujące się niską samooceną często boją się wyzwań oraz nie chcą wychodzić ze swojej „strefy komfortu” (Sabaj-Sidur, 2018). Unikają ryzyka i nie chcą w żaden sposób zwracać na siebie uwagi. Nie podejmują zatem żadnych działań, mają niską motywację (Kata, 2018). Nie sposób zatem nie połączyć samooceny z koncepcją *resilience*³, która dotyczy adaptacji jednostki względem środowiska wobec jej licznych trudności, w tym przeżytych traum (Skuza i Pierścińska-Maruszewska, 2014). Samoocena zaś to nic innego jak przeświadczenie na temat własnych możliwości (na ile jestem w stanie sobie poradzić z daną przeciwnością losu) (Konaszewski i Sosnowski, 2018). Autorzy nadają tej koncepcji dwojakie znaczenie. Po pierwsze prężność można rozpatrywać

3 W języku angielskim oznacza sprężystość, odporność, żywotność.

w kategorii procesu, na który składają się następujące kategorie czynników: indywidualne chroniące jednostkę, rodzinne chroniące oraz społeczne ochronne, które pozwalają na prawidłowy rozwój jednostki oraz adaptację z otoczeniem (Ogińska-Bulik i Juczyński, 2011). Dla tego procesu znaczenie mają umiejętności społeczne takie, jak relacje z rówieśnikami, wysoki poziom inteligencji oraz umiejętność rozwiązywania problemów a tym samym przezwycięzania trudności (Garmezy, 1991). Badania skupiające się na prężności – rozumianej jako cecha osobowości – pozwoliły na wysnucie wniosków na temat charakterystyki osoby „prężnej”. Jest to osoba, która ma pozytywne nastawienie do życia, zaufanie do siebie (co może wiązać się z wiarą w siebie), wnikliwość, wysokie umiejętności interpersonalne (Ogińska-Bulik i Juczyński, 2011). Badania Oshio (2002) wykazały, że prężność nastolatków związana jest z poczuciem własnej wartości. Koncepcja *resilience* jest zatem ważna w odniesieniu do młodzieży przebywającej w ośrodku, gdyż często ma ona za sobą trudne doświadczenia socjalizacyjne jak również zdarzają się u młodzieży pojawiać stany depresyjne i związane z tym problemy adaptacyjne (Sygit-Kowalkowska, 2020). Opora (2011) twierdzi, że młodzież niedostosowana społecznie cechuje się większą prężnością od młodzieży normalizacyjnej właśnie ze względu na konieczność przezwycięzania różnego rodzaju napotykanym trudności (Mudrecka, 2020). Jednocześnie „odporna młodzież” ma w swoim otoczeniu lub w sobie pewne czynniki chroniące, które pomagają im przezwyciężyć czynniki ryzyka (Veselska, Geckova, Orosova i Gajdosova, 2009). Czynniki chroniący w kontekście tejże koncepcji może stanowić między innymi wysoka samoocena, gdyż osoba prężna opisywana jest w literaturze jako ta, która przejawia pozytywny stosunek do samego siebie (Mudrecka, 2020).

Badania własne

Badania zostały przeprowadzone we wrześniu 2023 roku i były badaniami pilotażowymi. Miały one na celu sprawdzenie narzędzi w kontekście przygotowywania się przez autorkę do szerszych badań składających się na rozprawę doktorską oraz wstępną orientację w zakresie dwóch analizowanych zmiennych. Badania zostały przeprowadzone w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii zlokalizowanym w województwie mazowieckim. W badaniach wzięło udział 38 wychowanków ośrodka (15 dziewcząt i 23 chłopców). Zdecydowano o celowym doborze próby ze względu na specyfikę placówki. Skoncentrowano się wyłącznie na młodzieży, która dopiero „wchodzi” do placówki, gdyż autorce zależało na określeniu samooceny i prężności młodzieży zanim ta poddana będzie jakimkolwiek oddziaływaniom socjoterapeutycznym, które będą miały miejsce w placówce.

Przeprowadzone badania były zorientowane na uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie doświadczenia socjalizacyjne ma badana młodzież?
2. Jaki jest poziom samooceny wychowanków przyjętych do MOS?

3. Jaką prężnością charakteryzuje się młodzież przyjęta do MOS?
4. Jaki jest związek między samooceną a prężnością wychowanków przyjętych do MOS?

Opis wykorzystanych narzędzi

W badaniach zastosowano Skalę Samooceny Rosenberga (SES) w polskiej adaptacji Dzwonkowskiej i in. (Łaguna, Lachowicz-Tabaczek i Dzwonkowska, 2007). Narzędzie to służy do opisu globalnej samooceny i składa się z 10 twierdzeń diagnostycznych. Zadaniem badanego było wskazanie, na ile zgadza się z każdym ze stwierdzeń, korzystając z 4-stopniowej skali (*zdecydowanie zgadzam się, zgadzam się, nie zgadzam się, zdecydowanie się nie zgadzam*). Maksymalna liczba punktów do uzyskania to 40, minimalna 10 pkt. W celu zbadania poziomu prężności u wychowanków posłużono się skalą SPP-18 Ogińskiej-Bulik i Juczyńskiego (Ogińska-Bulik i Juczyński, 2011). Autorzy posługują się terminem „prężność psychiczna”, którą definiują jako indywidualną właściwość jednostki, dzięki której owa jednostka jest w stanie poradzić sobie z doświadczeniami traumatycznymi, jak również z trudami życia codziennego (Mudrecka, 2020). Jest to narzędzie skierowane do młodzieży i dzieci, w którym pojęcie prężności definiowane jest jako właściwość jednostki, która determinuje do radzenia sobie w trudnych sytuacjach oraz z wydarzeniami traumatycznymi. Skala zawiera cztery wymiary (*optymistyczne nastawienie i energia, wytrwałość i determinacja w działaniu, poczucie humoru i otwartość na nowe doświadczenia, kompetencje osobiste i tolerancja negatywnego afektu*), na które składa się 18 twierdzeń. Zadaniem badanego było wskazanie na 5-punktowej skali, na ile zgadza się z podanym twierdzeniem.

Oprócz powyższych narzędzi młodzież wypełniła autorski kwestionariusz doświadczeń socjalizacyjnych, który w swojej strukturze zawierał następujące zmienne: dane socjodemograficzne, ogólne doświadczenia socjalizacyjne i pobyt w MOS, doświadczenia w grupie rówieśniczej, doświadczenia szkolne, doświadczenia rodzinne. Na potrzeby artykułu zinterpretowano wyniki dotyczące wybranych zmiennych.

Wyniki badań

Młodzież, która przyjmowana jest do Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii często ma za sobą przykre doświadczenia. Te mogą być związane ze szkołą, rodziną czy też ze środowiskiem rówieśniczym, które w tym okresie życia odgrywa dla nich znaczącą rolę. W pierwszej kolejności zostały zaprezentowane wyniki zorientowane na przedstawienie dotychczasowych doświadczeń badanej młodzieży. Poniższa tabela prezentuje zachowania i trudności, które deklarowała badana młodzież tuż po przyjęciu do ośrodka.

Tabela 1. Doświadczenia i zachowania młodzieży przyjętej do MOS

Zachowanie/doświadczenie	Tak		Nie	
	liczbowo	procentowo	liczbowo	procentowo
Powtarzanie klasy	30	78,9	8	21,1
Uciezki z domu	18	47,4	20	52,6
Doświadczenie przemocy ze strony rówieśników	20	52,6	18	47,3
Udział w bójce	29	76,3	9	23,7
Sprawy w sądzie	25	65,9	13	34,2
Palenie papierosów	27	71	11	28,9
Picie alkoholu	12	31,6	26	68,4

Źródło: opracowanie własne.

Z danych zamieszczonych w tabeli wywnioskować można, że badana młodzież w zdecydowanej większości (78,9%) minimum raz powtarzała klasę. Prawie połowie z nich (47,4%) zdarzyło się uciec z domu, ponad połowa (52,6%) doświadczyła przemocy ze strony rówieśników, a 76,3% sama brała udział w bójce. 71% wychowanków przyznało się do palenia papierosów, a 31,6% do picia alkoholu. W związku z trudnymi zachowaniami aż 65,9% badanych zadeklarowało, że miało lub ma sprawy w sądzie. Domniemywać można, że sprawy te dotyczyć mogą problemu demoralizacji.

Zdaniem badaczy środowisko rodzinne może odgrywać znaczącą rolę dla budowania samooceny jak również stanowić czynnik chroniący w kontekście koncepcji *resilience* (Ogińska-Bulik i Juczyński, 2011). Poniższa tabela ukazuje, z jakimi trudnościami mierzy się młodzież w odniesieniu do środowiska rodzinnego.

Tabela 2. Doświadczenia rodzinne badanej młodzieży

Zachowanie/doświadczenie	Tak		Nie	
	liczbowo	procentowo	liczbowo	procentowo
Częste kłótnie rodziców	22	57,9	16	42,1
Brak zainteresowania	9	23,7	29	76,3
Bezrobocie rodziców/rodzica	16	42,1	22	57,9
Pozbawienie lub ograniczenie praw rodzicielskich	20	52,6	18	47,3
Przemoc w rodzinie	5	13,2	33	86,8
Problem a alkoholem	16	42,1	22	57,9
Problem z narkotykami	3	7,9	35	92,1
Problemy z prawem	11	29	27	71

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa badanej młodzieży (57,9%) zapytana o doświadczenia rodzinne wskazała na częste kłótnie rodziców. Spora część z nich (52,6%) wychowuje się w rodzinie niepełnej ze względu na pozbawienie lub ograniczenia praw rodzicielskich jednemu z rodziców. 42,1% badanych w swojej rodzinie zauważa problem

z alkoholem. Ten sam odsetek dzieci wskazał na brak pracy jednego z rodziców. Przemoc w rodzinie wskazało 13,2%, problem z narkotykami 7,8%. Większość badanych (76,3%) nie zauważa braku zainteresowania ze strony rodziców.

Młodzież zagrożona lub niedostosowana społecznie często wyróżnia się negatywizmem szkolnym (Stankowski, 1991). Poniższa tabela ukazuje percepcję młodzieży w zakresie otrzymywanego wsparcia ze strony nauczycieli oraz samopoczucia w poprzedniej szkole.

Tabela 3. Doświadczenia szkolne

Samopoczucie w poprzedniej szkole	Dobre		Złe	
	liczbowo	procentowo	liczbowo	procentowo
	20	52,6	18	47,4
Wsparcie ze strony nauczycieli	Tak		Nie	
	21	55,3	17	44,7

Źródło: opracowanie własne.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że prawie połowa młodzieży przyjętej do ośrodka (47,4%) nie czuła się dobrze w poprzedniej szkole. Wsparcia ze strony nauczycieli nie doznało 44,7% badanych uczniów.

W związku z trudnymi doświadczeniami młodzież przyjmowana do ośrodków socjoterapeutycznych i wychowawczych często cechuje niska samoocena (Nowak, 2022). Poniższe wyniki dotyczą rozkładu głównych zmiennych z uwzględnieniem zmiennej – płeć.

Tabela 4. Poziom samooceny nowoprzyjętych wychowanków MOS

Kwestionariusz SES	Dziewczęta N=15		Chłopcy N=23		Ogółem N=38	
	M	SD	M	SD	M	SD
	22,73	4,6	29,69	4,31	26,94	5,56

Źródło: opracowanie własne.

Młodzież przyjętą do ośrodka cechuje samoocena na poziomie średnim ($M=26,94$). Jednakże w podziale na płeć widać wyraźnie, że dziewczynki cechuje niska samoocena ($M=22,73$). Chłopcy zaś są na pograniczu średniej i wysokiej samooceny (wysoka samoocena od 30 pkt).

Kolejna tabela prezentuje wyniki dotyczące poziomu samooceny badanych z uwzględnieniem podziału na samoocenę wysoką, średnią oraz niską. Wyniki uwzględniają podział na płeć.

Dane zamieszczone w tabeli 7 świadczą o tym, że dziewczynki cechują się niższym poziomem preżności we wszystkich wymiarach. Największy współczynnik

($M=2,98$) osiągnęli chłopcy w zakresie *wytrwałości i determinacji w działaniu*. Najmniejszy zaś osiągnęli w wymiarze *optymistyczne nastawienie i energia* ($M=2,32$). Co ciekawe, najniższy wynik chłopców był zbliżony do najwyższego u dziewcząt (współczynnik 2,4 dla wskaźnika *poczucie humoru i otwartość na nowe doświadczenia*). Najniższy współczynnik dziewczęta uzyskały w zakresie *kompetencji osobistych i tolerancji negatywnego afektu* ($M=1,75$).

Osoby charakteryzujące się wysoką samooceną cechuje wiara w siebie, co może przyczyniać się do podejmowania wyzwań oraz przezwyciężania trudności. Dane zamieszczone w tabeli 8 ukazują czy w badanej grupie zachodzi relacja pomiędzy poziomem samooceny a prężności.

Tabela 8. Samoocena a prężność ogółem

		Samoocena	Prężność
Samoocena	Korelacja Pearsona	1	0,291
	Istotność dwustronna		0,076
	N	38	38
Prężność	Korelacja Pearsona	0,291	1
	Istotność dwustronna	0,076	
	N	38	38

Poziom istotności $p = 0, 05$.

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z analiz przedstawionych w powyższej tabeli nie ma istotnej statystycznie relacji pomiędzy poziomem samooceny i prężności wśród badanych. Między samooceną a poziomem prężności zachodzi korelacja pozytywna o sile równej $r = 0,291$. Istotność tejże korelacji jest bliska istotności statystycznej ($p = 0,076$).

Biorąc pod uwagę różnice w zakresie samooceny, jak i prężności u chłopców i dziewcząt, w kolejnym kroku dokonano analiz z uwzględnieniem podziału na płeć (tab. 9).

W podziale na grupy nie zaobserwowano korelacji, które byłyby istotne statystycznie. W grupie dziewcząt zachodzi ujemna relacja pomiędzy dwoma analizowanymi zmiennymi ($r = -0,175$). Co oznacza, że wraz ze wzrostem samooceny – maleje poczucie prężności. Może to świadczyć o tym, że dziewczęta przekonane o swojej wysokiej wartości mogą nie przygotowywać się na przeciwności losu, zakładając, że zawsze sobie poradzą lub że problemy ich nie dotyczą. W efekcie, gdy faktycznie napotykają trudności, ich poczucie odporności jest niższe. Dziewczęta z wysoką samooceną mogą mieć wysokie oczekiwania wobec siebie, co sprawia, że porażki i trudne sytuacje są bardziej bolesne lub trudniejsze do zaakceptowania, w efekcie czego prężność może spadać. Chociaż wydaje się to nieintuicyjne, wysoka samoocena nie zawsze idzie w parze z większą prężnością, zwłaszcza, gdy ta samoocena jest mało stabilna lub opiera się na czynnikach zewnętrznych, a w przypadku

dziewcząt w okresie adolescencji może tak być. W literaturze można przeczytać, że samoocena w tym okresie często jest labilna (Auerbach i Gardiner, 2012). W grupie chłopców zauważalny jest bardzo słaby związek pomiędzy dwiema badanymi cechami ($r=0,022$), jednak wynik jest nieistotny statystycznie.

Tabela 9. Samoocena a prężność w podziale na płeć

		Dziewczęta N=15		Chłopcy N=23	
		samoocena	prężność	samoocena	prężność
Samoocena	Korelacja Pearsona	1	-0,175	1	0,022
	Istotność dwustronna		0,533		0,922
Prężność	Korelacja Pearsona	-0,175	1	0,022	1
	Istotność dwustronna	0,533		0,922	

Źródło: opracowanie własne.

Kolejna tabela ukazuje zależności pomiędzy samooceną a poczuciem prężności wychowanków w odniesieniu do poszczególnych wymiarów.

Tabela 10. Samoocena a prężność w odniesieniu do poszczególnych wymiarów

Samoocena		Optymistyczne nastawienie i energia	Wytrwałość i determinacja w działaniu	Kompetencje osobiste i tolerancja negatywnego afektu	Poczucie humoru i otwartość na nowe doświadczenia
	Korelacja Pearsona	0,235	0,415*	0,221	0,073
	Istotność (dwustronna)	0,155	0,010	0,182	0,665

*korelacja istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie)

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe dane wskazują na znaczący związek między samooceną a czynnikiem *wytrwałość i determinacja w działaniu* ($r=0,415$), który jest istotny statystycznie ($p<0,05$). Oznacza to, że im wyższa samoocena wśród badanych, tym bardziej skłonni są podejmować nowe wyzwania i dążyć do osiągnięcia celu.

Dyskusja wyników

Głównym celem tej części artykułu jest wyjaśnienie i interpretacja uzyskanych wyników w kontekście wcześniejszych badań oraz założeń teoretycznych. Analizując

wyniki badań autorka odniesie się przede wszystkim do zaobserwowanych różnic między chłopcami i dziewczętami w zakresie samooceny oraz poczucia prężności.

Odpowiadając na pierwsze pytanie badawcze dotyczące doświadczeń socjalizacyjnych badanej młodzieży należy zauważyć, że ma ona za sobą nieprzyjemne doświadczenia szkolne, jak i rówieśnicze. Również w kontekście rodzinnym zauważalne są pewne dysfunkcje, które z jednej strony mogą powodować niską samoocenę, a z drugiej idąc za myślą Opory (2011) mogą stanowić predyktor do stawiania się przez nich osobą prężną. Zdaniem Opory (2011) zjawisko niedostawiania społecznego samo w sobie może być efektem odporności psychicznej, gdyż jest to pewnego rodzaju sposób na przystosowanie się do sytuacji trudnej. Idąc za tym przekonaniem Mudrecka (2020) wysnuła tezę, że młodzież, która ma za sobą więcej negatywnych doświadczeń będzie wykazywała większą prężność. Spowodowane jest to częstszą „walką o swój los” oraz koniecznością przeciwstawiania się (Mudrecka, 2020). Jednostka prężna sytuacje trudne postrzega bowiem jako sytuacje, w których może nabyć nowe zdolności (Duda, 2021). Niniejsze badania wykazują, że badana młodzież cechuje się średnim poziomem prężności. Jednak należy zauważyć, że wyniki chłopców świadczą o wysokiej prężności. Przeprowadzając badania głównym zasadnym będzie zatem szukanie mediatorów między doświadczeniami rodzinnymi a poziomem prężności z uwzględnieniem podziału na płeć.

Wyniki badań wskazują, że nowoprzyjęte dziewczęta cechuje zarówno niska samoocena, jak i niski poziom prężności. Dotychczasowe badania (znane w literaturze) zwracają jednak uwagę na fakt zaniżania samooceny wśród badanych kobiet (Martinez-Casanova, Molero-Jurado i Perez-Fuentes, 2024). Istnieją również badania, które potwierdzają spadek samooceny w okresie dojrzewania (Auerbach i Gardiner, 2012). U chłopców zaś jedno i drugie jest na dość wysokim poziomie. Jednak to, co może wpływać na zawyżanie przez płę męską swojej samooceny to presja i pewne oczekiwania społeczne względem tej grupy (Veselska, Geckova, Orosova i Gajdosova, 2009). Duda (2021) zwróciła uwagę na korelacje pomiędzy samooceną a prężnością wśród dzieci z rodzin alkoholowych. Badania nie wykazały istotnych różnic statystycznie w grupie dzieci z rodzin alkoholowych oraz tych z rodzin funkcjonujących prawidłowo. Jednakże zwrócono uwagę na istotną statystycznie korelację pomiędzy dwiema analizowanymi zmiennymi. W badaniach zauważalna była istotna statystycznie różnica w zakresie otwartości na nowe doświadczenia oraz w poczuciu humoru, w których to młodzież z rodzin alkoholowych uzyskała znacząco niższy wynik (Duda, 2021). W przypadku badań zaprezentowanych w niniejszym artykule rysuje się znacząca korelacja ($r=0,415$) pomiędzy samooceną a czynnikiem *wytrwałość i determinacja w działaniu*. Można zatem wysnuć tezę, że im wyższa samoocena wśród badanych – tym bardziej skłonni są podejmować wyzwania i dążyć do osiągnięcia celu, co jest bardzo istotne w koncepcji resilience. Nie da się bowiem przezwyciężyć pewnego rodzaju trudności i traum bez podejmowania wysiłku. Ogińska-Bulik i Juczyński (2011)

w swoich badaniach zauważyli silny związek pomiędzy tym czynnikiem a ekstrawersją ($r=0,36$) oraz z sumiennością ($r=0,38$). Badania przeprowadzone przez Konaszewskiego i Kwadransa (2018) wśród młodzieży niedostosowanej społecznie skierowanej do ośrodków kuratorskich oraz młodzieży ze szkoły powszechnej wykazały istotne statystycznie różnice w zakresie tego czynnika. Młodzież niedostosowana w zakresie tego czynnika uzyskała znacząco niższy wynik niż młodzież z grupy normalizacyjnej (Mudrecka, 2020).

Wyniki badania nie wykazały znaczących różnic między płciami, co może wynikać z małej liczby uczestników (próby), co utrudnia uzyskanie statystycznie istotnych wyników w podziale na płeć. Natomiast gdy analizowano całą grupę młodzieży, bez podziału na płeć, uzyskano istotne dodatnie korelacje. Może to sugerować, że wspólne cechy grupy – zwłaszcza związane z ryzykiem niedostosowania społecznego – mają większe znaczenie niż różnice wynikające z płci biologicznej.

Oznacza to, że specyfika młodzieży narażonej na trudności adaptacyjne może być bardziej spójna niezależnie od płci, a ich problemy lub cechy mogą wynikać bardziej z ich sytuacji społeczno-emocjonalnej niż z biologicznych różnic między chłopcami a dziewczętami. Wymaga to jednak dalszej weryfikacji.

Podsumowanie i implikacje praktyczne

Uczniowie zagrożeni niedostosowaniem społecznym, których często cechuje negatywny stosunek do szkoły, deficyty edukacyjne oraz liczne trudności wychowawcze, wymagają szczególnego wsparcia oraz zindywidualizowanego podejścia (Matusek, 2015). W tym celu nauczyciele i wychowawcy powinni wnikliwie rozpoznawać sytuację ucznia oraz poszukiwać przyczyn pojawiania się pewnych zachowań w taki sposób, że podejmowane przez niego działania będą stanowiły pewien czynnik chroniący w kontekście pojawiania się trudnych zachowań (Skibicka-Piechna, 2022).

Ważne zatem, aby w pracy socjoterapeutycznej skupiać się na czynnikach chroniących dziecko, które zgodnie z teorią socjoekologiczną Brofenbrennera (1976), mogą tkwić w edukacji szkolnej, która daje poczucie satysfakcji i bezpieczeństwa, zapewnia motywację i wsparcie, a także w dobrych relacjach z rówieśnikami oraz w czynnikach osobowych, takich jak kompetencje, zdolności i zainteresowania ucznia (Mudrecka, 2013). Niewątpliwie są to zadania, które powinny stanowić priorytet w pracy z młodzieżą umieszczaną w tego typu placówkach i mogą podnosić jednocześnie samoocenę ucznia/wychowanka.

Bibliografia

- Auerbach R. i Gardiner C. (2012). *Moving beyond the trait conceptualization of self-esteem. The prospective effect of impulsiveness, coping, and risky behaviour engagement*. „Behaviour Research and Therapy”, 50, s. 596-603.

- Duda A. (2021). *Samoocena i poczucie prężności a struktura potrzeb osób pochodzących z rodzin alkoholowych*. „Annales. Universtatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia”, 34(2), s. 159-176.
- Garnezy N. (1991). *Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcome with poverty*. „American Behavioral Sciences” (34), s. 416-430.
- Kata J. (2018). *Poczucie własnej wartości u młodzieży. wymiar teoretyczny i praktyczne implikacje*. „Nauczyciel i szkoła”, 3(67), s. 95-104.
- Konaszewski K., Sosnowski T. (2018). *Self-esteem of socially maladjusted adolescents in the context of selected personality and enviromental determinants*. „Kwartalnik pedagogiczny”, 247(1), s. 217-235.
- Łaguna M., Lachowicz-Tabaczek K., Dzwonkowska I. (2007). *Skala Samooceny SES Morrisa Rosenberga – polska adaptacja metody*. „Psychologia Społeczna”, 2(4), s. 164-176.
- MacDonald G., Leary M. (2012). *Individual differences in self-esteem*. W: M. Leary, J. Tagney, *Handbook of self and indentity. Second edition* (s. 354-377). New York: Guilford.
- Martinez-Casanova E., Molero-Jurado M., Perez-Fuentes M. (2024). *Self-esteem and Risk Behaviours in Adolescents*. „Behavioral sciences”, 14(6), s. 432.
- Matuszek B. (2015). *Z teorii i praktyki pracy z uczniem zagrożonym niedostosowaniem społecznym*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas” (10), s. 145-157.
- Mudrecka I. (2013). *Wykorzystanie koncepcji resilience w profilaktyce niedostosowania społecznego i resocjalizacji*. „Resocjalizacja polska” (5), s. 49-61.
- Mudrecka I. (2020). *Prężność młodzieży z placówek resocjalizacyjnych i szkół ponadpodstawowych – analiza porównawcza*. „Annales. Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin- Polonia”, 3(4), s. 249-262.
- Nowak K. (2022). *Poziom samooceny wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapeutycznych*. „Paedagogia-psychologia”, 35(3), s. 171-191.
- Ogińska-Bulik N., Juczyński Z. (2011). *Prężność u dzieci i młodzieży: Charakterystyka i pomiar – polska skala SPP-18*. „Polskie Forum Psychologiczne”, 16(1), s. 7-28.
- Riquelme M., Garcia O.F., Serra E. (2018). *„Psychosocial maladjustement in adolescence: parental socialization, selfesteem, and substance use*. „Anales de psicologia/ annals of psychology”, 34(3), s. 536-544.
- Sabaj-Sidur M. (2018). *Nadzieja na sukces i samoocena młodzieży a postrzeganie postaw rodziców*. Lublin.
- Sitarczyk M., Łukasik M. (2014). *Sytuacja rodzinna a poczucie koherencji i przekonanie o własnej skuteczności młodzieży przebywającej w placówkach socjalizacyjnych*. „Roczniki pedagogiczne”, 6(42)(4), s. 69-84.
- Skibicka-Piechna, A. (2022). *Rola i kompetencje nauczyciela w pracy z uczniem niedostosowanym społecznie. Społeczeństwo. Edukacja. Język*, 16(12), strony 157-168.
- Skuza A., Pierścińska-Maruszewska A. (2014). *Klimat społeczny szkoły jako jeden z czynników chroniących – wzmacniających oddziaływania profilaktyczne (w kontekście koncepcji resilience)*. „Resocjalizacja polska” (6), s. 89-100
- Sygit-Kowalkowska E. (2020). *Cechy pracy a wypełnianie roli wychowawczej pracowników młodzieżowych ośrodków wychowawczych i socjoterapii*. „Psychologia Wychowawcza” (17), s. 195-209.

- Szafrńska K. (2017). *Problematyka samotności i poczucie osamotnienia młodzieży, wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych*. „Resocjalizacja polska” (7), s. 193-210.
- Turowska A. (2008). *Znaczenie samooceny w funkcjonowaniu społecznym-na przykładzie młodzieży maturalnej*. „Kultura i Edukacja” (2), s. 151-162.
- Veselska Z., Geckova A.M., Orosova O., Gajdosova B. (2009). *Self-esteem and resilience: the connestion with risky behaviour among adolescents*. „Addictive Behaviors” (34), s. 287-291.
- Wrótniak J. (2024). *Samoocena a poczucie samotności młodych dorosłych*. „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, 63(z. 1), s. 107-124.
- Wysocka E., Ostafińska-Molik B. (2016). *Wybrane determinanty polaryzacji samooceny w grupie wychowanków młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych i Socjoterapeutycznych*. „Resocjalizacja Polska” (12), s. 119-144.
- Wysocka E., Ostafińska-Molik B. (2016). *Wybrane determinanty polaryzacji samooceny w grupie wychowanków młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych i Socjoterapeutycznych*. „Resocjalizacja Polska” (12), s. 119-144.